

tického i pedagogického myšlení je tedy aktuálním úkolem nejen didaktiky, ale výrazně interdisciplinární záležitostí. Metodologické nároky jsou značné, ale vyhovět jim lze právě ve spolupráci všech styčných oborů, hlavně obecné didaktiky, psychodidaktiky a oborových didaktik.

Vztahy mezi vědním oborem a oborovou didaktikou

Josef Halbych

V řadě pedagogických studií a oborově didaktických prací, dřívějších i současných, je vždy věnována určitá pozornost problematice speciálních či oborových didaktik, jak pro vyučovací předměty společenskovědné tak přírodovědné, na všech typech našich škol. V souvislosti s hlubokými přeměnami v naší společnosti a s postupující demokratizací společenského života zůstávají otázky výchovy a vzdělávání stále potřebnou a naléhavou problematikou. Je proto záslužné, že na naší Konferenci, konané v rámci 2. sjezdu České pedagogické společnosti, byla skupina oborových didaktik zastoupena. Toto, svým způsobem i nově informativní setkání oborových didaktiků po určité době, dává i novou příležitost znovu aktivovat a svým způsobem restituovat existenci oborových didaktik. Domníváme se, že nezanikly, ale že mají i nadále své místo v pedagogických disciplínách a své využití pro výchovný a vzdělávací proces.

Určitá stanoviska a myšlenky byly v tomto ohledu již vysloveny (viz *Pedagogická orientace* č. 5, 1992). Je třeba na ně reagovat a blíže se dotknout některých specifických otázek v nich obsažených. Již úvodem můžeme konstatovat, že tam vyslovené názory a předestřená hlediska je možné plně akceptovat. Současně je však třeba i říci, že při hlubším zamyšlení se nad touto problematikou by bylo zapotřebí některá východiska nově přehodnotit, ne pouze tradičně opakovat. Dále pak některé okruhy jevů oborových didaktik též pregnančněji definovat a včlenit je do nových souvislostí a vztahů.

Vztahové oblasti v poli působení oborových didaktik jsou velmi významné i též velmi citlivé. Je zde evidentní dichotomické členění základních vztahů. Jednak, vztah k vědnímu oboru a jeho disciplínám, z něhož vyvěrá věcný obsahový základ vyučovacího předmětu — učivo (a k němu přiřazované činnosti pro jeho realizaci ve vyučovacím procesu), jednak vztah k vědním oborům pedagogice a psychologii a k jejich dílčím vědním disciplínám (pedagogické psychologii). V poli působení oborové didaktiky je, z hlediska povahy vyučovacího předmětu, důležitý její vztah k základnímu

vědnímu oboru. Cílem krátkého příspěvku je na tento významný vztah upozornit, a to v zorném úhlu současného dění, jmenovitě ve smyslu informací sdělených v *Pedagogické informaci* č. 5, 1992.

Konstituování oborových didaktik jako mezních — styčných disciplín (mezioborově dimenzovaných), jakož i jejich další rozvoj a efektivní využívání, představuje tyto vědní disciplíny (pokud jim je tento charakter přiznáván), jednak jako obory povahy výzkumné, jednak jako obory studijně-pedagogické. V tomto druhém poslání oborových didaktik je pak třeba vymezit uplatnění didaktik v příslušných úrovních vzdělávání a výchovy prostřednictvím daných vyučovacích předmětů. Tj. oborová didaktika pro školy základní, střední i vysoké. K charakterizování zmiňovaných vztahů, jak již bylo zmíněno, nestačí pravděpodobně dosavadní obligátní proklamace, sebelépe míněné. A to zejména z toho základního důvodu, že ač jsou cíle, obsahy i realizační výstupy a aplikace oborových didaktik dostatečně známy, a srozumitelné i méně zasvěceným, nebývají jejich výsledky vždy zcela přesvědčivé. Výsledná snaha oborových didaktik není tudíž plně adekvátní svému proklamovanému poslání jako vědecké hraniční disciplíny i jako disciplíny studijní. To je také jeden z více důvodů, proč jsou například tyto disciplíny kritizovány a v podstatě i neuznávány (některými představiteli ze základních vědních oborů).

Dovolte mi, na základě výše uvedených konstatování, vyjádřit k této problematice několik názorů, jmenovitě k charakteru existujících vztahů mezi vědním oborem a jeho oborovou didaktikou. Domnívám se, že oba jmenované subjekty se mohou stát rovnocennými partnery pouze na základě určitých, přesně definovaných podmínek. Základní podmínkou je přitom skutečnost, již předem daná, že oba subjekty se ocitají ve jmenovaném poli působení oborové didaktiky. A to proto, že vědec, odborník, pokud působí pedagogicky, učí daný vyučovací obor (předmět). Známé tvrzení, že tím se vědec stává didaktikem „sui generis“ (svého druhu), může platit pouze za předpokladu, že k pedagogickému působení existuje předem daný výrazný talent. Z druhé strany vzato, oborový didaktik, působící pedagogicky a čerpající z vědního základu oboru, musí odpovídající základ vědního oboru ovládat, případně v jeho rámci i vědecky bádát (což se doporučuje zejména v úrovni vysokoškolské oborové didaktiky). Pokud tomu tak není (zejména v ovládnutí základů vědního oboru), výsledná práce oborového didaktika nemusí být dostatečně průkazná, nevzbuzuje důvěryhodnost (právě ze strany zástupců vědního oboru). To znamená, že na dobrém výsledku práce oborové didaktika se musí podílet nejen jeho dobrá znalost v oborech pedagogiky a psychologie, ale také solidní znalost příslušné vědy a vědních disciplín podle daného vyučovacího předmětu. Dlužno též podotknout, že

na méně dobrém výsledku pak závisí i určitou měrou reputace pedagogiky, didaktiky samé, čemuž tak ze strany vědního oboru není. Můžeme tedy ve stručnosti shrnout:

- a) důvěryhodnost výsledků z práce oborových didaktik příslušných vyučovacích předmětů na daných typech škol bude plně záviset na odpovídajících vědomostech a schopnostech z obou stran hraničních oborů,
- b) výsledky práce oborových didaktik musí být plně průkazné ve směru zlepšení výsledků vzdělávacího a výchovného procesu u jednotlivých vyučovacích předmětů, musí být tudíž i spolehlivě měřitelné.

V nové etapě dalšího vývoje a aplikací výsledků práce oborových didaktik se rýsuje též nové horizonty, v kontextu s celoevropským i světovým vývojem, spojeným s otázkami vzdělávání a výchovy. K tomu je též nutné přihlížet, v plném rozsahu, při analýze výchozího stavu a plánování dalšího směru rozvoje oborových didaktik jednotlivých vyučovacích předmětů.

Pedagogika a oborové didaktiky

Chrudoš Vorlíček

Jedním z problémů, jejichž studium má pro další rozvoj pedagogických věd základní význam, jsou vztahy pedagogiky a oborových didaktik. Výzkum výchovy jako celku a vedle něho výzkum určité dílčí oblasti výchovy existoval již v době, kdy se začala vytvářet pedagogická teorie. V některých případech jej konal současně jeden autor. Např. J. A. Komenský zpracovával problematiku výchovy komplexně a zabýval se rovněž teorií výuky některých vyučovacích předmětů. O. Chlup v publikaci *Středoškolská didaktika* analyzuje historický vývoj středního školství a popřevratové snahy o jeho reformu a vyslovuje se k tendencím projevujícím se ve vyučování jednotlivým středoškolským předmětům, tj. přistupuje k rozboru dané problematiky jednak pedagogicky, jednak pojednává o otázkách, jimiž se zabývají disciplíny označované dnes jako oborové didaktiky.

Oborové didaktiky formulovaly v uplynulém desetiletí některé významné myšlenky své metafedy. Do určité míry k tomu dala podněty konference konaná na pedagogické fakultě UK v Praze v roce 1981, která se pokusila osvětlit problémy oborových didaktik jako vědních oborů a jako studijních předmětů učitelského vzdělání. Na této konferenci nebyly vztahy pedagogiky, popř. didaktiky, a oborových didaktik předmětem jednání. Na čtyřech